

blea, reuni6n de la comunidad', es decir, el lugar donde se re6nen todos para las oraciones». Tamb6 «*cabal* m. congregaci6n, sinagoga» en el «Seder P. Abot», vocab. judeo-espanyol, de Sal6nica, 1893 (M. Gaspar Remiro, *BRAE* II, 79). Ja des d'un punt de vista merament catal6, es notava evidentment, que el *call* jueu no era un *CALLIS* o 'pas estret, puix que si b6 va arribar a designar un carrer, en poblacions de jueria modesta, els calls importants (com Barcelona, Val., Perpiny6, Mallorca) eren un barri sencer.

Crída Moll l'atenci6n sobre la variant *cahall* amb qu6 es presenta el mot catal6 en aquest sentit en un doc. mallorqu6 de 1488 (*BSAL* IX, 288). M6s que «contaminaci6n», com ell s'expressa, hi ha, doncs, en rigor, etimologia diferent, si b6 6s veritat que essent tan gran la proximitat formal del mot hebreu amb el catal6, i havent-hi d'altra banda considerable analogia de sentit, el poble acab6 de consumir-ne la unitat aparent canviant-hi la *-l* hebraea per la palatal catalana (cosa que la forma *callis judaicus* ja fa suposar, el 1082).

D'on ve *call de la m6* 'palmell'? El *DFa*. l'incorpora a l'article del segon hom6nim, *AlcM* el posa en el del primer ('dur6cia'). Hi ha d'haver una part de ra6 en tots dos. Per6 abans documentem des d'antic i precisem matisos.

«La vola de la m6, 6o 6s lo *call*, sia ajustada ab lo musclo» en el *Collectori cirurgical* de Cauliac (publ. 1492, per6 escrit potsar ja 1463, o un poc abans i tot). Les not6cies s6n d'un terme avui quasi o nom6s balear, si b6 es degu6 usar molt m6s 6mpliament (almenys el *DAG*. l'assenyala a St. Feliu de Gu6ixols, i *OPou* —«lo call de la m6: vola, palma», p. 248— reflecteix l'6s de Val6ncia i Girona). Sovint avui usat com a terme de comparaci6: «dins coves o dalt cuculles 6lises com el *call* de la m6, y emmantellades de neu» (*BDLC* I, 247); sovint com a terme de comparaci6 de grand6ria, que segons siguin les coses ser6 de petitesa o de magnitud: aix6 si es tracta de «ploure gotes com *es call* de sa m6» (Camps i Merc., *Folk Men.* II, 7), altrament all6: «un patatar com *es call* de sa m6», «una criada va presentar a l'amo en Xec --- un tovaionet com *es call* de sa m6, amb moltes randes, i dins es platet, un tros de flam», Ruiz i Pablo, *Novelletes Menorquines* (10, 136).

Troblem un eco molt lluny6 d'aquest mot en tota una s6rie de parlars francesos del Franc-Comtat: Franche-Montagne (Damprihard) *66 d l6 m6*, Montb6liard *tcha de la main*, Grand-Combe *66 d l6 m6*, Ch6tenuis *tch6 de lai main*, Sancey (Doubs) *tch6 d l6 m6n*, pertot «paume de la main». Grammont, que va publicar la seva tesi doctoral sobre el parlar de Damprihard, declara que es tracta de *CALLUM*, i quan ho fa un gran ling6ista com ell, coneixedor consumat de les delicadeses fon6tiques dels parlars de la seva regi6 n6dva, no crec que sigui gaire prudent de dubtar-ne (ho ha de fer a base de raons locals, potsar ajudat d'altres coneixements francesos: no parla enlloc del mot catal6). 6s veritat que l'especialista Haust, vist que aix6 mateix es diu *tch6c6* a Lieja, el qual suposa un 6timon en *-CELLU*, creu que es tracta de *CALCEM* 'tal6'

pertot (a Lieja el dim. *CALC6LLU*); i fins Jud (*ARom.* XVII, 193, 128-9) s'hi decanta. Sembla ben dif6cil d'entendre que el palmell pugui ser anomenat 'tal6'! Jud ens tapa la boca dient que *kalka6n de la m6* 6s «pol-pastrello» en algun parlar d'It6lia (rom.?) segons l'*AIS* i *talon* tradueix 'palmell' en tres parlars francesos de l'extrem Nord (punts 57, 58, 59 de l'*ALF*). No hi ha algun malent6s o inexactitud en aix6? Car al capdavall no 6s gens clar que el *cho* del Franc-Comtat sigui inseparable dels mots assenyalsats per Jud i del *tch6c6* de Lieja, i aquest tamb6 podria venir d'un diminutiu en *-ceau* del mot franc-comtois. Tot deixant oberta la probabilitat que en els mots que designarien pr6piament el tal6 s'hagi produ6t una mera meton6mia o malent6s local, quedariem en definitiva en dubte entre les dues tesis.

Si no fos que la fon6tica nostra ens dissuadeix de donar gaire import6ncia a tot argument que pogu6sim esperar dels mots francesos. De fet hi hauria entrebancs insuperables, des d'aquest punt de vista, per explicar *call* a base de *CALCEM*. I aix6 com aix6 tenim mil indicis catalans que *call* (sigui *CALLUM*, sigui *CALLIS*) tendia a ampliar els significats cap a valors transl6tics que ja anticipen el punt d'arribada que cerquem. No tots s6n ben pr6xims, 6s veritat, per6 tots plegats ens mostren la tend6ncia a ampliar el sentit en diverses direccions. De *CALLIS*: *k6l* 6s un pas en forma aproximada de 'carrer', per6 que no hi ha cases, em deien a Roda de Ter (1935) parlant del *Call del Fossar*, i hi ha tres o quatre *calls* m6s, d'aquests, escampats pel terme de Roda; a Moi6 precisaven que 6s un 'congost o estret': *tal indret forma un call*; a Casteller6ol com que parlaven dins de la vila, en dir-me *passi per aquell call*, era un carrer, per6 estret (1935). S'explica, doncs, que Fabra identificu6s amb aix6 el *call* de la m6, que en collir una embosta de qualsevol cosa (gra, aigua) ha de fer una conca comparable a aqueixos calls: m6s que m6s, que a Mallorca (a Felanitx, on tamb6 hi ha un «Carrer des *Call*»), vaig sentir que a l'indret coster dit *Es Fogons de Sa Caldera*, «hi ha un *call* fondo, que s'hi podria posar una caldera» (1964): ac6, doncs, ja no 6s un passad6 sin6 una mera conca m6s corba que llarga (veg. de m6s a m6s els derivats com *callis*, infra).

D'igual arrel lexical hem de partir encara en altres accs. que almenys corroboren l'elasticitat sem6ntica del mot: 'separaci6': «hi ha bon *call* del parlar de Massalcoreig al de Fraga» (1935, *DCEC* I, 604b45); i una que no 6s f6cil de veure-li l'arrel: mall. *k6l v6rm6cy* «terra granada i molt seca, de color vermell, que esmola la rella en llaurar-la» (PdA. Penya, i Joan Rossell6, *AlcM*, § 5), que jo tamb6 vaig sentir a Campos (1964), d'on aquesta mena de terra 6s t6pica de molt gran part del terme; no crec, doncs, que ac6 es pugui partir de 'dur6cia' (*AlcM*) sin6 de 'pas': tals terres roges o vermellenques solen ser una mena d'argila, on la rella obre *call*, com fa constar *AlcM*, i on es marquen f6cilment passos fondos en aprofitar els quals ens adonem del color dels costats del pas (per aix6 Penya no diu *call v.* sin6 *terra de call v.*); cf. *obrir-se*